

อุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในภาษาไทย

Conceptual metaphors of death in Thai

นันทนา วงษ์ไทย*

nuntanaw@swu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายที่สะท้อนให้เห็นได้จากถ้อยคำอุปถัมภ์ที่ปรากฏในหนังสืออนุสรณ์ฉบับงานศพที่ตีพิมพ์ระหว่างปี พ.ศ. 2521-2550 โดยใช้ทฤษฎีอุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์ของเลคอฟฟ์และจอห์นสัน (Lakoff and Johnson 1980) ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงอุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในภาษาไทย แต่ยังสะท้อนแนวคิดของคนไทยที่มีต่อความเชื่อเรื่องการตายที่เกี่ยวข้องกับศาสนาได้เป็นอย่างดี และทำให้เข้าใจถึงพื้นฐานความคิดของคนไทยที่แม้จะเป็นที่รู้กันโดยทั่วไปว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักของในประเทศไทย แต่คนไทยยังมีความเชื่อส่วนหนึ่งเป็นแบบลัทธิวิญญาณนิยมหรือนับถือผี ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งแต่สมัยโบราณก่อนที่จะรับพุทธศาสนาเข้ามา ด้วยเหตุนี้ คนไทยส่วนใหญ่จึงเชื่อกันว่า ความตายเป็นเพียงความสิ้นสุดของสภาวะร่างกาย แต่วิญญาณยังคงอยู่ต่อไปเพื่อเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่สิ้นสุด ซึ่งความเชื่อในเรื่องวิญญาณอมตะที่ดำรงอยู่ได้หลังความตายนี้ไม่ใช่ความเชื่อทางพุทธศาสนา แต่เป็นความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ การศึกษาถ้อยคำอุปถัมภ์ที่คนไทยใช้ในการกล่าวถึงความตายนี้สามารถสะท้อนอุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในวัฒนธรรมไทยได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: อุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์, ความตาย, วัฒนธรรมไทย

*อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Abstract

The aim of this research is to study the conceptual metaphors of death in Thai. The data was collected from memorial funeral books printed during 1978-2007. The analysis is primarily based on the theory of conceptual metaphor. The results disclose, not only the conceptual metaphors of death in Thai, but also the relationship between beliefs concerning death among Thai people, and their religion. In addition, this research reveals the basis of thought among Thais. Although it is generally known that Buddhism is considered as the major religion in Thailand, Thai people also believe in animism, to a certain degree, which pre-dates the arrival of Buddhism in Thailand. Therefore, most Thais believe that death is only the end of the body state but the spirit still exists within the cycle of rebirth. The belief in immortal spirituality after death does not originate from Buddhism; but rather Brahmanism. The study of the linguistic expressions Thai people use to talk about death can reflect the metaphorical concepts of death widespread throughout Thai culture.

Keywords: conceptual metaphor, death, Thai culture

1. บทนำ

ในชีวิตมนุษย์ย่อมเผชิญกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ อันได้แก่การเกิด แก่ เจ็บ ตาย อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความตายเป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่มีอยู่คู่กับชีวิต หากที่ใดมีชีวิต ที่นั่น ก็ย่อมมีความตายเป็นของคู่กันเป็นธรรมดา ไม่มีชีวิตใดเลยที่จะหลีกเลี่ยงความตายไปได้ ขึ้นชื่อว่าชีวิตแล้วก็ต้องตาย ไม่ว่าจะเป็นชีวิตของคนหรือชีวิตของสัตว์ก็ตาม

พระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาของพุทธศาสนาก็ได้เห็นธรรมชาติของชีวิตที่ต้องมีเกิด แก่ เจ็บ และตายเช่นกัน พระองค์จึงเกิดความเบื่อหน่ายและตัดสินใจออกบวชเพื่อแสวงหาสัจธรรมให้หลุดพ้น เพราะไม่เช่นนั้นพระองค์ก็ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติเช่นนี้ตลอดไป และพระองค์ก็ได้ใช้ความตายนี้เป็นเครื่องมือในการค้นหาสัจธรรมเช่นเดียวกัน (พระมหาบุญมี มัลลวชิโร, 2548: 5)

แม้ว่ามนุษย์เราโดยเฉพาะผู้ที่นับถือศาสนาพุทธจะรับรู้ว่าความตายเป็นเรื่องธรรมชาติที่จะต้องเกิดขึ้นกับทุกคน แต่ก็ยังถือกันว่าความตายเป็นเรื่องที่ทำให้ต้องโศกเศร้าเสียใจ เนื่องจากเราต้องพลัดพรากจากคนที่รัก สูญเสียทุกอย่างที่ครอบครอง คนส่วนใหญ่จึงไม่อยากรู้ถึงและพูดถึง และคิดว่าเป็นสิ่งที่เราควรหลีกเลี่ยงให้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม ในเมื่อความตายเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นกับมนุษย์ และมนุษย์ต้องพบเจออยู่เสมอ จึงหลีกเลี่ยงที่จะพูดถึงความตายได้ยาก แต่เราก็มักไม่พูดถึงคำนี้โดยตรงไปตรงมา โดยจะเลี่ยงไปใช้คำอื่นแทน เช่น จากไป สิ้น นอนหลับ เพื่อให้ความรู้สึกโศกเศร้าหรือสะเทือนใจลดน้อยลง ในสังคมที่ใช้ภาษาอื่นก็พบว่ามีการเลี่ยงการใช้คำว่าตายเช่นกัน เช่น ในภาษาอังกฤษมีการใช้คำว่า pass away, has gone to heaven, kick the bucket, go west แทนการใช้คำว่า die หรือในภาษาจีนกลาง จะใช้คำว่า gwò shirjyè, gwei tu และ gwei tyan แทน (ปราณี กุลละวณิช, 2527: 38) จะเห็นได้ว่า การเลี่ยงไม่กล่าวถึงคำว่าตายโดยตรงไปตรงมานั้นมีลักษณะสากล

เมื่อพิจารณารูปภาษาที่นำมาใช้แทนคำว่าตาย เบื้องต้นผู้เขียนพบว่า รูปภาษาดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงคำอื่นเพื่อหลีกเลี่ยงหรือกลบเกลื่อนไม่ให้ผู้ฟังรู้สึกเศร้าโศก สะเทือนใจ และรู้สึกไปในทางที่ดีแทนเท่านั้น แต่ยังมีลักษณะของการเปรียบเทียบหรือเป็นอุปลักษณ์อีกด้วย เช่น การใช้คำว่าจากไป แทนคำว่าตาย เป็นการเปรียบเทียบความตายกับการเดินทาง ซึ่งการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบนี้ตามแนวคิดของเลคอฟฟ์และจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) กล่าวว่าสามารถสะท้อนให้เห็นความคิดของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงสนใจศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายโดยผ่านรูปภาษาที่นำมาใช้แทนคำว่าตาย ตามแนวคิดของทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริฐาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงมโนทัศน์ของคนไทยที่มีต่อความตาย

2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา

เพื่อศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายที่ปรากฏในหนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจศพในภาษาไทย

3. ขอบเขตของการศึกษา

3.1 ศึกษาภาษาที่นำมาใช้แทนคำว่าตายในภาษาไทย จากหนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจศพที่ตีพิมพ์ระหว่างปี พ.ศ. 2521-2550 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 30 ปี เนื่องจากต้องการศึกษาการใช้ภาษาในสมัยปัจจุบัน โดยรวบรวมหนังสือที่ใช้เป็นแหล่งข้อมูลจากสำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยการสุ่มเลือกปีละ 1 เล่ม รวมหนังสือที่นำมาใช้ในการศึกษาทั้งสิ้น 30 เล่ม และคัดเลือกเฉพาะหนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจศพของบุคคลทั่วไป ไม่ใช่พระภิกษุหรือเชื้อพระวงศ์ เนื่องจากต้องการศึกษาภาษาที่บุคคลธรรมดาใช้

3.2 ไม่ศึกษาคำที่ใช้ในวงการสงฆ์และ/หรือคำราชาศัพท์เนื่องจากเป็นภาษาเฉพาะวงการ

4. แนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญ 2 ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคำนี้ ได้แก่ การศึกษาอุปลักษณ์ตามแนวคิดในทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน และแนวคิดเรื่องความตาย

4.1 การศึกษาอุปลักษณ์ตามแนวคิดในทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน (cognitive linguistics)

การศึกษาอุปลักษณ์ตามแนวคิดในทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชานเกิดจากแนวความคิดของ คีอจอร์จ เลคอฟฟ์ (George Lakoff) และมาร์ค จอห์นสัน (Mark Johnson) ทั้งสองได้เสนอความคิดดังกล่าวไว้ในหนังสือ *Metaphors we live by* (1980) โดยกล่าวว่า การใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของเรานั้นอยู่ในรูปของการเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ทั้งสิ้น อุปลักษณ์ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะการใช้ภาษาเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งให้เป็นสิ่งหนึ่งเพื่อทำให้เกิดภาพพจน์เท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก อารมณ์ และสังคมของผู้ใช้ภาษาอีกด้วย ซึ่งเรียกว่าอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor) ด้วยเหตุนี้ การศึกษาอุปลักษณ์จะสามารถทำให้เราเข้าใจระบบมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาได้

อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ตามแนวคิดทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชานเป็นความคิดที่มีลักษณะของการเปรียบเทียบ ซึ่งเกิดจากการใช้รูปภาษาที่มีการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายหนึ่งไปยังอีกวงความหมายหนึ่ง ลักษณะการใช้ภาษาดังกล่าวนี้นี้ไม่ใช่การเปรียบเทียบที่มีโครงสร้างกำหนดว่าสิ่งหนึ่งเปรียบเป็นสิ่งหนึ่งอย่างชัดเจน แต่เป็นการใช้

ภาษาอย่างเป็นธรรมชาติ โดยมีการเปรียบเทียบเกิดขึ้นโดยที่ผู้ใช้ภาษาไม่รู้ตัว ด้วยเหตุนี้เราจึงสามารถเข้าใจถึงระบบโน้ตส์หรือความคิดของคนในสังคมหนึ่งๆ ได้จากการศึกษาภาษาที่เขาใช้ในชีวิตประจำวัน ตัวอย่างการใช้ภาษาเชิงอุปลักษณ์ที่ปรากฏในชีวิตประจำวัน เช่น การพูดถึงชีวิตของคนในสังคมที่ใช้ภาษาอังกฤษดังต่อไปนี้

I'll take my chances.

He's holding all the aces.

If you play your cards right, you can do it.

That's the luck of the draw.

(Lakoff & Johnson, 1980: 51)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าในสังคมของผู้ที่ใช้ภาษาอังกฤษนั้นมีโน้ตส์ว่าชีวิตเป็นเกมการพนัน (Life is a gambling game) โดยพิจารณาจากอุปมาที่นำมาใช้เพื่อกล่าวถึงชีวิต เช่น take my chances, hold all the aces, play your cards right และ the luck of the draw ซึ่งโดยปกติจะใช้ในวงความหมายของการเล่นพนัน ลักษณะการใช้ภาษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามีการเชื่อมโยงความคิดระหว่างวงความหมายหรือวงมโนทัศน์ (conceptual domains) เกี่ยวกับเกมการพนันกับวงความหมายของชีวิต วงความหมายทั้งสองนี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยมีการถ่ายโยงความคิดจากวงความหมายต้นทาง (source domain) คือเกมการพนันไปสู่วงความหมายปลายทาง (target domain) คือชีวิต การใช้ภาษาในลักษณะนี้เป็นการนำอุปมาไปใช้ในเชิงเปรียบเทียบ ทำให้เราเข้าใจสิ่งหนึ่งได้จากอีกสิ่งหนึ่ง ในที่นี้คือ การเข้าใจชีวิตว่าเป็นเกมการพนันที่ต้องมีการเสี่ยงโชค เราไม่สามารถรู้ล่วงหน้าได้ว่าจะได้หรือจะเสีย เป็นต้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย ตามแนวคิดทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชานพบว่า มีทั้งที่ศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จากถ้อยคำอุปลักษณ์และศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์รวมถึงหน้าที่ของอุปลักษณ์ตามแนวคิดด้านวาทปฏิบัติศาสตร์

งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จากถ้อยคำอุปลักษณ์ได้แก่ จิตติมา จารยะพันธ์ (2539) ศึกษาอุปลักษณ์สงครามในข่าวกีฬาในหนังสือพิมพ์ไทย อุทุมพร มีเจริญ (2542) ศึกษาความหมายเปรียบเทียบของคำศัพท์อวัยวะร่างกายในภาษาไทย มาร์กาเรต อุโฆษกุล (1999) ศึกษาโน้ตส์ของการใช้คำว่า “หน้า” ในภาษาไทย ควาลไฮม์ (Kvalheim, 2000) ศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เรื่องเวลาในภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาอังกฤษ อุษา พงษ์ชัยวิบูลย์ (2544) ศึกษาอุปลักษณ์เรื่องการเมืองในภาษาไทย ภทรา งามจิตวงศ์สกุล (2546) ศึกษาอุปลักษณ์ความรักจากบทเพลงไทยสากล มรินดา นูรรุ่งโรจน์ (2547) ศึกษาอุปลักษณ์เชิง

มโนทัศน์ที่เกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงลูกทุ่งไทย สุกัญญา รุ่งแจ้ง (2548) ศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของการใช้คำว่า “ใจ” ในภาษาไทย การุญณ์ พนมสุข (2549) ศึกษาการวิเคราะห์เปรียบเทียบอุปลักษณ์ในบทอรรถรย์ของวรรณกรรมไทย เปรมกมล สติเดชกฤษ (2551) ศึกษากระบวนการทางความหมายของอุปลักษณ์จากอินเทอร์เน็ตในภาษาไทย และนันทนา วงษ์ไทย (2552) ศึกษาอุปลักษณ์ประสาธสัมพันธ์ในภาษาไทย

งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์และหน้าที่ของอุปลักษณ์ตามแนวคิดด้านจิตวิทยาปฏิบัติศาสตร์ ได้แก่ วิลาวัณย์ วิษณุเวทิน (2550) ศึกษาอุปลักษณ์ในหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ไทย วรรรณา เพ็ชรกิจ (2551) ศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับโรคมะเร็งในภาษาไทย รัชนิยา กลิ่นน้ำหอม (2551) ศึกษาอุปลักษณ์ที่นักการเมืองใช้ ปิยภรณ์ ออบแพทย (2552) ศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ สุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เผ่า (2554) ศึกษาอุปลักษณ์ชีวิตที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณ์ในหนังสือแนะนำการดำเนินชีวิต และขมลกัทร ภัทรคุปต์ (2554) ศึกษาอุปลักษณ์ความตายที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณ์ในหนังสือธรรมะ

แม้ว่างานวิจัยของขมลกัทร (2554) จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับมโนทัศน์ความตายในภาษาไทย แต่ข้อมูลที่ใช้ก็นั้นมาจากหนังสือธรรมะที่แต่งโดยพระสงฆ์ ผู้เขียนเห็นว่าที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษาอุปลักษณ์ความตายจากผู้ใช้ภาษาไทยที่เป็นบุคคลธรรมดาทั่วไป จึงมีความสนใจศึกษาว่าคนไทยมีมโนทัศน์ความตายเป็นอย่างไ

ที่ผ่านมามีการศึกษาอุปลักษณ์ความตายในภาษาต่างประเทศ เช่น เลคอฟฟ์และจอห์นสัน (1980) เทอร์เนอร์ (Turner, 1987) เลคอฟฟ์และเทอร์เนอร์ (Lakoff and Turner, 1989) งานวิจัยของมาเรง-แอเรส (Marín-Arrese, 1996) ที่ศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายโดยเปรียบเทียบระหว่างภาษาอังกฤษกับภาษาสเปน และงานวิจัยของเฟร์นันเดส (Fernández, 2006) ที่ศึกษาคำเลี้ยงที่ใช้แทนคำว่าตายจากข่าววรรณกรรมในหนังสือพิมพ์ภาษาไอริชช่วงกลางศตวรรษที่ 19 ผลการศึกษาที่พบล้วนแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของความเชื่อทางศาสนาและประสบการณ์ของผู้ใช้ภาษาที่สะท้อนให้เห็นได้จากการใช้ภาษาที่มีลักษณะเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นล้วนสนับสนุนแนวคิดของเลคอฟฟ์และจอห์นสัน (1980) ว่าภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันนั้นมีลักษณะเป็นการเปรียบเทียบและสามารถแสดงระบบความคิดหรือมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาได้อีกด้วย

4.2 แนวคิดเรื่องความตาย

ความตายคือความจริงของชีวิตอย่างหนึ่งที่ต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ทุกคนต้องเผชิญกับความตายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในวันใดวันหนึ่ง กฎเกณฑ์ของธรรมชาตินี้เป็น

กฎสากล ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนแต่คงอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์นี้ทั้งสิ้น พุทธศาสนาเรียกกฎนี้ว่า “ไตรลักษณ์” ได้แก่ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความเป็นอนัตตา

ความไม่เที่ยง หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีความแน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่คงอยู่ในภพเดิม ความเป็นทุกข์ หมายถึง ถูกการเกิดและการสลายบีบคั้นอยู่ตลอดเวลา ทนได้ยาก เป็นที่ตั้งแห่งทุกข์ และความเป็นอนัตตา หมายถึง การเป็นของว่างเปล่า ว่างจากความเป็นตัวตน

มนุษย์ในฐานะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากปัจจัยปรุงแต่งย่อมจะต้องมีความเป็นไปตามลักษณะทั้งสามประการนี้เหมือนกับสิ่งอื่นๆ อย่างไม่มีข้อยกเว้น (พระมหาบุญมี มาลาวชิโร, 2548: 7)

ในทางพุทธศาสนา ชีวิตมนุษย์นั้นเกิดมาจากองค์ประกอบ 5 อย่าง คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

รูป คือ ส่วนที่ปรากฏให้เห็นได้ สัมผัสได้ รวมกันเข้าแล้วคือร่างกายซึ่งมาจากธาตุทั้งสี่ ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ

เวทนา คือ ความรู้สึกสุข ทุกข์ และไม่สุขไม่ทุกข์ ความรู้สึกทั้งสามอย่างนี้จะเกิดมาจากประสาทสัมผัส คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เช่น เมื่อตาเห็นรูปอะไรบางอย่าง เราก็จะเกิดความรู้สึกขึ้น อาจเป็นความชอบหรือไม่ชอบ

สัญญา คือ ความกำหนดได้หมายรู้อารมณ์ หรืออาการเป็นเหตุให้จำอารมณ์นั้นได้

สังขาร คือ ตัวการปรุงแต่งจิตให้ดีบ้าง ชั่วบ้าง และเป็นกลาง แล้วแสดงออกทางกาย วาจา ใจ หรือเป็นคุณสมบัติต่างๆ ของจิตโดยมีเจตนาเป็นตัวนำในการปรุงแต่งจิตให้ดี ชั่ว และกลางๆ

วิญญาณ คือ ความรู้แจ้งอารมณ์ทางประสาทสัมผัสคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ

(พระมหาบุญมี มาลาวชิโร, 2548: 8)

องค์ประกอบทั้ง 5 อย่างนี้มารวมกันจึงเกิดขึ้นเป็นชีวิต องค์ประกอบแต่ละอย่างไม่ได้อยู่ได้โดยอิสระ หากขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไป เราก็มีชีวิตอยู่ไม่ได้ หากย่อองค์ประกอบทั้ง 5 อย่างนี้ก็จะเหลือแค่สองส่วน คือ ส่วนที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ร่างกาย และส่วนที่เป็นนามธรรม ได้แก่ จิตใจ เมื่อส่วนต่างๆ ที่ประชุมกันอยู่นี้แยกออกจากกัน เราจึงเรียกการแยกออกจากกันนั้นว่า “ความตาย” ดังนั้น การตายทางพุทธศาสนาจึงหมายถึงการที่ขั้นทั้ง 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แยกสลายแล้ว

ทางการแพทย์นั้น ในอดีตถือว่าการสิ้นสุดของการทำงานของร่างกาย ซึ่งหมายถึง การที่คนหยุดหายใจและหัวใจหยุดเต้นหมายถึงการตาย อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนี้วิทยาศาสตร์

การแพทย์เจริญก้าวหน้าไปมาก ทำให้สามารถใช้เครื่องช่วยหายใจและยาต่างๆ ช่วยกระตุ้นให้หัวใจทำงานไปได้ระยะหนึ่ง โดยที่สมองซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการควบคุมสติสัมปชัญญะ ความรู้สึกนึกคิดต่างๆ ได้หยุดทำงานไปแล้ว และไม่สามารถทำให้ฟื้นคืนได้ ดังนั้นจึงมีแนวทางพิจารณาการตายโดยการหยุดการทำงานโดยสิ้นเชิง หรือการตายของสมอง (brain death or cerebral death) เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการตัดสินการตาย (ประสานต่างใจ, 2539: 22) ขณะที่ในทัศนะของพุทธศาสนา แม้ว่าสมองจะมีความสำคัญต่อการมีชีวิตอยู่มากเพียงใดก็ตาม トラบใดที่ลมหายใจยังมีอยู่ วิญญาณซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของขันธ 5 ก็ยังคงอยู่ต่อไป ถึงแม้จะไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่ ต่อเมื่อลมหายใจสิ้น วิญญาณจึงจะดับไปด้วย

เราอาจสรุปได้ว่า ความตายทางการแพทย์ หมายถึง การที่สมองหยุดทำงาน ซึ่งรู้โดยการตรวจคลื่นสมอง ถึงแม้หัวใจอาจเต้นอยู่ หายใจอยู่โดยใช้เครื่องช่วยหายใจ ทางแพทย์ปัจจุบันก็ถือว่าตายแล้ว ซึ่งต่างจากความตายทางพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึงการที่ขันธทั้ง 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แยกสลายแล้ว สิ่งแตกต่างที่สำคัญก็คือจิตวิญญาณที่ละทิ้งร่างที่หมดอายุแล้ว ทำให้จุติวิญญาณออกจากร่างเดิมและจะเป็นปฏิสนธิวิญญาณไปเกิดอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้นการที่หัวใจคนไข้ยังเต้นอยู่ ยังหายใจอยู่ แต่สมองไม่ทำงานทางพุทธศาสนายังไม่ถือว่าตาย เนื่องจากเราไม่มีวิธีหรือเครื่องมือตรวจสอบว่าจิตวิญญาณทิ้งร่างไปเมื่อใด เราจึงต้องรอให้ทุกอย่างหยุดจริงๆ

ในการศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายครั้งนี้สอดคล้องกับความหมายของความตายทางพุทธศาสนา เนื่องจากความหมายของความตายทางพุทธศาสนานี้เป็นการตายที่ร่างกายทุกส่วนหยุดทำงานอย่างถาวร ไม่ใช่แค่ส่วนใดส่วนหนึ่งเท่านั้น ซึ่งต่อมาจึงนำร่างของผู้ตายไปทำพิธีฌาปนกิจ ญาติมิตรรวมถึงผู้ที่ใกล้ชิดก็จะเขียนคำไว้อาลัยในหนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจศพอันเป็นแหล่งข้อมูลของงานวิจัยนี้

5. วิธีการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในภาษาไทย ผู้เขียนได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

5.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ และแนวคิดเกี่ยวกับความตาย

5.2 เก็บรวบรวมข้อมูลภาษาที่นำมาใช้แทนคำว่าตายในภาษาไทย จากคำไว้อาลัยในหนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจศพที่กำหนดไว้ในขอบเขตของการศึกษา

5.3 พิจารณาถ้อยคำอุปลักษณ์

5.3.1 พิจารณาจากรูปภาษาที่มีความหมายว่าตาย เช่น ไปดี หมดเวรหมดกรรม พักผ่อน

5.3.2 คัดรูปภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำอุปลักษณ์ออก เช่น

ตัวอย่างที่ 1

ข้าพเจ้าถามนิตที่หลังว่า ทำไมถึงทราบว่าคุณแม่จะสิ้นลมหายใจ (2541: 10)

คำว่า สิ้นลมหายใจในตัวอย่างข้างต้นเป็นนามนัย ซึ่งเป็นการนำเอาลักษณะทางกายภาพซึ่งเป็นภาวะหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความตายมาใช้แทนความตาย ลักษณะเช่นนี้ไม่จัดว่าเป็นอุปลักษณ์เนื่องจากแบบเปรียบเทียบหรือวงความหมายต้นทาง (source domain) กับสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบหรือวงความหมายปลายทาง (target domain) อยู่ในวงมโนทัศน์เดียวกัน แตกต่างจากอุปลักษณ์ที่แบบเปรียบกับสิ่งที่ถูกเปรียบอยู่คนละวงมโนทัศน์

5.4 เก็บข้อมูลเฉพาะถ้อยคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏอย่างน้อย 10 ครั้ง จากผู้ที่เขียนข้อความไว้เฉลี่ย 2 คนขึ้นไป

5.5 วิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายจากถ้อยคำอุปลักษณ์ โดยพิจารณาจากสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบหรือวงความหมายต้นทางที่ใช้ในการกล่าวถึงคำว่าตาย เช่น คำว่าจากไป ล่วงลับ จัดอยู่ในอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ **ความตายคือการเดินทาง** คำว่าหลับจัดอยู่ในอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ **ความตายคือการพักผ่อน** เป็นต้น

5.6 แสดงอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายแต่ละประเภท พร้อมยกตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณ์ ประกอบกับการอ้างอิงแหล่งที่มา โดยระบุปีที่ตีพิมพ์หนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจศพ และเลขหน้าที่ใช้เป็นแหล่งข้อมูลในส่วนท้ายข้อความ^๖ และแสดงการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทาง

5.7 สรุปและอภิปรายผล

6. ผลการศึกษา

จากการศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์ในหนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจศพในภาษาไทย ผู้เขียนพบถ้อยคำอุปลักษณ์จำนวน 83 ถ้อยคำ ซึ่งสะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตาย 8 ประเภท ได้แก่ ความตายคือการเดินทาง ความตายคือการสิ้นสุดของสิ่งที่ดำเนินอยู่ ความตายคือการพักผ่อน ความตายคือการดับของไฟ ความตายคือการหลุดพ้น ความตายคือการปิดฉากการแสดง ความตายคือการฟ่ายแพ้ และความตายคือความสุข ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.1 อุปถัมภ์เชิงมนโฑศน์ ความตายคือการเดินทาง

อุปถัมภ์เชิงมนโฑศน์ ความตายคือการเดินทาง สะท้อนให้เห็นได้จากการนำรูปภาพที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการเดินทาง เช่น ไป จาก ล่วงลับ หนี กลับ มาใช้แทนคำว่าตาย ถ้อยคำอุปถัมภ์ที่พบ เช่น ไป ไปสบาย ไปสวรรค์ ไปสู่สุคติ จากไป กลับไป หนีไป ทิ้งไป ผ่านวัฏจักรแห่งชีวิต ล่วงลับ ล่วงหน้าไปสู่สุวรรคาลัย ไม่อยู่ ถึงแก่กรรม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 2

แม่แดงมาคว้นจากไปหลังจากที่แม่เล็กเพิ่งจากไปได้เพียง 2 เดือน หลานๆ เล่าให้แม่ฟังว่าเมื่อแม่เล็กจากไปไม่ถึงสัปดาห์ แม่แดงก็เริ่มหมดกำลังใจที่จะต่อสู้ ถึงไม่มีใครบอก แต่ด้วยสัญชาตญาณของความเป็นแม่ แม่รู้สึกได้ว่าแม่แดงหนีตามพี่สาวไปแล้วอย่างไม่มีวันกลับ (2546: 79)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้ใช้ภาษาไทยนำรูปภาพที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการเดินทางมาใช้แทนคำว่าตาย และบางรูปภาพมีการระบุถึงสถานที่ที่เป็นจุดหมายของการเดินทาง อันได้แก่สวรรค์ ซึ่งมีความหมายว่า โลกของเทวดา, เมืองฟ้า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 1143) สะท้อนความเชื่อทางศาสนาของผู้ใช้ภาษาว่า การตายเป็นการเดินทางไปยังสวรรค์ซึ่งเป็นดินแดนที่มีความสุข ความเชื่อดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นในคำไว้อาลัยที่เป็นการอวยพรให้ผู้ตายไปแล้วให้ “ไปสถิตอยู่ ณ สรวงสวรรค์” “เป็นสุขในสัมปรายภพ” ซึ่งแสดงถึงจุดหมายปลายทางที่ผู้ตายเดินทางไปถึง ตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 3

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายได้โปรดคลบนันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณกำพล วัชรพล ไปสถิตอยู่ ณ สรวงสวรรค์เทอญ (2540: 203)

อย่างไรก็ดี ผู้ใช้ภาษาไทยมีการใช้ถ้อยคำอุปถัมภ์ “จากไป” ในความหมายที่แตกต่างกัน โดยพบว่ามีทั้งที่ใช้ในความหมายว่าจากไปตลอดกาลและจากไปเพียงชั่วคราว เช่น

ตัวอย่างที่ 4

ในที่สุดคุณอาที่จากพวกเราไปอย่างไม่มีวันกลับ (2529: 83)

ตัวอย่างที่ 5

คุณภริที่รัก จะคิดถึงคุณเสมอไป เราลาจากกันชั่วคราว “แล้วเราจะพบกันอีก” (2549: 7)

ความแตกต่างในการใช้ถ้อยคำอุปถัมภ์ในการกล่าวถึงความตายข้างต้นนี้อาจเนื่องมาจากความเศร้าโศกเสียใจของผู้ที่ต้องพลัดพรากจากคนที่ตนรักไป สำหรับคนที่เข้าใจ

ในความเป็นจริงนี้ก็จะกล่าวถึงการตายว่าเป็นการจากไปอย่างไม่มีวันกลับดังตัวอย่างที่ 4 ส่วนคนที่มีความผูกพันและอาลัยรักร้อยมากก็จะกล่าวถึงการตายว่าเป็นการจากกันเพียงชั่วคราวเท่านั้น ด้วยหวังว่าจะได้พบกันอีกในภายหน้าดังตัวอย่างที่ 5

ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบแสดงให้เห็นว่า ความตายและการเดินทางมีความสัมพันธ์กันทางความหมาย โดยมีการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายของการเดินทางซึ่งเป็นวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายของความตายซึ่งเป็นวงความหมายปลายทางดังต่อไปนี้

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง
การเดินทาง		ความตาย
ผู้เดินทาง	⇒	ผู้ตาย
การออกเดินทาง		การตาย
จุดหมาย		สวรรค์

การถ่ายโยงความหมายข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้ตายเปรียบได้กับผู้เดินทาง การตายเป็นการออกเดินทาง และสวรรค์เปรียบได้กับจุดหมายของการเดินทาง อาจกล่าวได้ว่าความตายเป็นการสิ้นสุดการเดินทางในชาติภพปัจจุบันเพื่อออกเดินทางไปยังอีกชาติภพหนึ่ง

6.2 อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ความตายคือการสิ้นสุดของสิ่งที่ดำเนินอยู่

อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ความตายคือการสิ้นสุดของสิ่งที่ดำเนินอยู่ สะท้อนให้เห็นได้จากการนำรูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการสิ้นสุด สุดท้าย มาใช้แทนคำว่าตาย ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบ เช่น สิ้น สิ้นบุญ สิ้นกรรม หหมดเวลา หหมดภาระหน้าที่ในภพนี้ ใช้เวอร์กรรมในปางเก่าสิ้นแล้ว วันสุดท้าย วาระสุดท้าย นาที่สุดท้าย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 6

ดิฉันได้แต่เสียใจอยู่ตลอดเวลาที่ไม่สามารถจัดละครการกุศลให้ท่านได้ชมทันเวลา หม่อมอาทิม่าสิ้นบุญเสียก่อน (2526: 28)

ตัวอย่างที่ 7

ท่านถึงแก่กรรมอย่างสงบเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2550 เวลาประมาณ 22.10 น. โดยมี ดร. รุ่ง และอาจารย์ผ่องใส แก้วแดง อยู่เคียงข้างท่านจนนาที่สุดท้ายของชีวิต (2550: 262)

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่ามีการเปรียบเทียบความตายกับการสิ้นสุดของสิ่งที่เคยดำเนินอยู่ขณะมีชีวิต ซึ่งนอกจากจะมีการใช้คำว่าสิ้น เสีย เพียงคำเดียวเพื่อแทนคำว่า ตาย แล้ว ยังพบว่าการใช้ร่วมกับคำอื่น เช่น ชีวิต เวลา บุญ กรรม เวร คำว่าบุญ กรรม และเวรนี้

สะท้อนความเชื่อทางศาสนา ดังที่ปราณี กุลละวณิช (อ้างแล้ว: 37) ได้กล่าวไว้ว่า ความมีชีวิตอยู่นั้นถ้าเชื่อว่าเป็นบุญ เวลาตายก็ว่าหมดบุญ สิ้นบุญ ถ้าเชื่อว่าคุณมีชีวิตอยู่นั้นไม่ดีเป็นกรรม เป็นทุกข์ เวลาตายไปก็ว่าสิ้นกรรม หมดเวร หมดทุกข์

ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบแสดงให้เห็นว่าความตายและการสิ้นสุดของสิ่งที่ดำเนินอยู่มีความสัมพันธ์กันทางความหมาย โดยมีการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายของการสิ้นสุดซึ่งเป็นวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายของความตายซึ่งเป็นวงความหมายปลายทาง ดังต่อไปนี้

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง
การสิ้นสุดของสิ่งที่ดำเนินอยู่	⇒	ความตาย
การดำเนินมาถึงระยะสุดท้าย		ความตาย
ของชีวิต เวลา บุญ กรรม		

การถ่ายโยงความหมายข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ความตายเปรียบได้กับการสิ้นสุดของสิ่งที่เคยดำเนินอยู่เมื่อมีชีวิต นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นได้ว่า ผู้ใช้ภาษามิมีโนทัศน์ว่าชีวิตคือการดำเนินไปของสิ่งต่างๆ

6.3 อุปลักษณ์เชิงมิโนทัศน์ ความตายคือการพักผ่อน

อุปลักษณ์เชิงมิโนทัศน์ ความตายคือการพักผ่อน สะท้อนให้เห็นได้จากการนำรูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการพักผ่อน เช่น หลับ พักผ่อน มาใช้แทนคำว่าตาย ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบ เช่น หลับ หลับไม่ตื่น หลับตาพักกาย ไปพักผ่อน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 8

เมื่อวันพระราชทานเพลิงศพ อาจารย์หม่อม ม.ร.ว.ทวีโลก เกษมศรี คุณสัจด์ ภูเขาทอง ได้มาร่วมงานด้วย สุขภาพยังแข็งแรงยังดีอยู่ แต่ทราบว่าคุณตกค่า รับประทานอาหารแล้วขึ้นนอน ท่านหลับไปไม่ยอมตื่น ท่านคงหลับเป็นสุขอย่างยิ่ง (2546: 128)

ตัวอย่างที่ 9

จิตโตขึ้น โตขึ้น และจะโตขึ้นไปอีก แต่จิตไปพักผ่อนซะก่อน (2543: 19)

อุปลักษณ์การพักผ่อนยังสะท้อนให้เห็นในคำไว้อาลัยที่เป็นการอวยพรให้ผู้ตายไปแล้วหลับฝันดี หลับให้สงบ พักผ่อนให้เต็มที่ เช่น

ตัวอย่างที่ 10

พี่เหนื่อยมากพอแล้ว ขอให้พี่งนอนหลับให้สบายเถิดนะ (2540: 238)

จากตัวอย่างที่ยกมา จะเห็นได้ว่า ผู้ใช้ภาษาไทยเลี่ยงการใช้คำว่าตาย โดยใช้คำที่มีความหมายเกี่ยวกับการพักผ่อน ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์เพื่อให้คลายเหนื่อย และมีระยะเวลาเพียงชั่วคราว อีกไม่นานก็จะตื่นขึ้นมาทำกิจการงานต่างๆ ใหม่ การใช้อุปลักษณ์การพักผ่อนนี้ทำให้ผู้ที่ใกล้ชิดหรือมิตรสหายของผู้ที่ตายไปรู้สึกรู้ว่าการตายของบุคคลผู้เป็นที่รักเป็นเพียงการพักผ่อนหรือหลับไปเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น

ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบแสดงให้เห็นว่าความตายและการพักผ่อนมีความสัมพันธ์กันทางความหมาย โดยมีการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายของการพักผ่อนซึ่งเป็นวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายของความตายซึ่งเป็นวงความหมายปลายทางดังต่อไปนี้

วงความหมายต้นทาง

การพักผ่อน

ผู้พักผ่อน

การพักผ่อน

วงความหมายปลายทาง

ความตาย

ผู้ตาย

การตาย

การถ่ายโยงความหมายข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ผู้ตายเปรียบได้กับผู้ที่กำลังพักผ่อน การตายเป็นการพักผ่อน นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นได้ว่า ผู้ใช้ภาษามิมีโนทัศน์ว่าชีวิตคือการตื่นขึ้นจากการพักผ่อนเพื่อทำกิจการงานต่างๆ

6.4 อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ความตายคือการดับของไฟ/แสงสว่าง

อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ความตายคือการดับของไฟ/แสงสว่าง สะท้อนให้เห็นได้จากการนำรูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการดับของไฟ ได้แก่ ดับ มาใช้ในการกล่าวถึงความตาย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 11

ชีวิตเกิดมาแล้วย่อมดับหรือสูญสิ้นไปตามกาลเวลา (2540: 266)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษาไทยนำคำว่าดับ ซึ่งโดยปกติใช้กับไฟหรือแสงสว่างมาใช้เพื่อเลี่ยงการกล่าวคำว่าตาย ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบแสดงให้เห็นว่าความตายและการดับของไฟมีความสัมพันธ์กันทางความหมาย โดยมีการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายของการดับของไฟซึ่งเป็นวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายของความตายซึ่งเป็นวงความหมายปลายทางดังต่อไปนี้

วงความหมายต้นทาง

การดับของไฟ/แสงสว่าง

ไฟ/แสงสว่าง

การดับของไฟ/แสงสว่าง

วงความหมายปลายทาง

ความตาย

ชีวิต

ความตาย

การถ่ายโยงความหมายข้างต้นไม่เพียงแสดงให้เห็นว่าความตายเปรียบได้กับการดับของไฟ/แสงสว่าง แต่ยังสะท้อนให้เห็นได้ว่าผู้ใช้ภาษามิมนโถกเห็นว่า ชีวิตเปรียบได้กับแสงไฟหรือแสงสว่างที่เมื่อส่องแสงแล้วย่อมมีวันดับลง สะท้อนให้เห็นว่าชีวิตกับความตายเป็นของคู่กัน

6.5 อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ความตายคืออุปลักษณ์การหลุดพ้น

อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ความตายคืออุปลักษณ์การหลุดพ้น สะท้อนให้เห็นได้จากการนำรูปภาพที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการหลุดพ้นมาใช้ในการกล่าวถึงความตาย ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบ ได้แก่ พ้นทุกข์ พ้นเคราะห์ พ้นจากความเจ็บปวด ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 12

พ่อพ้นทุกข์ พ้นเคราะห์ พ้นจากความเจ็บปวดทั้งปวง ไปสู่อีกโลกหนึ่งที่มีญาติสนิทมิตรสหายที่ล่วงลับไปรอพ่ออยู่ก่อนแล้ว (2545: 327)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าการใช้คำว่าพ้นร่วมกับคำอื่นๆ ด้วย ได้แก่ ทุกข์ เคราะห์ และความเจ็บปวด ลักษณะดังกล่าวนี้สะท้อนความเชื่อทางศาสนาของผู้ใช้ภาษาไทยที่คิดว่าการมีชีวิตอยู่เป็นเรื่องของการมีทุกข์ มีเคราะห์ ซึ่งอาจเนื่องมาจากประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของเราที่ต้องพบกับปัญหาและอุปสรรคนานัปการ หรืออาจโชคร้าย เป็นโรคร้ายไข้เจ็บที่รักษาไม่หาย ต้องประสบกับความเจ็บปวดทรมาน เมื่อตายจึงถือว่าหลุดพ้นจากเรื่องร้ายๆ ที่อาจเกิดในชีวิต

ถ้อยคำอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่พบแสดงให้เห็นว่าความตายและการหลุดพ้นมีความสัมพันธ์กันทางความหมาย โดยมีการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายของการหลุดพ้นซึ่งเป็นวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายของความตายซึ่งเป็นวงความหมายปลายทาง ดังต่อไปนี้

วงความหมายต้นทาง

การหลุดพ้น

การมีทุกข์ เคราะห์ ความเจ็บปวด

การหลุดพ้นจากทุกข์ เคราะห์ ความเจ็บปวด

วงความหมายปลายทาง

ความตาย

การมีชีวิตอยู่

ความตาย

การถ่ายทอดความหมายข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ความตายเปรียบได้กับการหลุดพ้นจากเรื่องร้ายต่างๆ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นได้ว่า ผู้ใช้ภาษามิมีโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตว่าชีวิตคือสิ่งพ้นจากการ การตายจึงเป็นการหลุดพ้นมาจากสิ่งพ้นจากการนั้น

6.6 อุปลักษณ์เชิงมิโนทัศน์ ความตายคือการปิดฉากการแสดง

อุปลักษณ์เชิงมิโนทัศน์ ความตายคืออุปลักษณ์การปิดฉากการแสดง สะท้อนให้เห็นได้จากการนำรูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการจบการแสดง เช่น ปิดฉาก อวสาน ตอนจบ มาแทนคำว่าตาย ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบ เช่น ปิดฉาก อวสาน ฉากสุดท้าย จบละครแห่งชีวิต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 13

นายกำพล วัชรพล ผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ถึงแก่นิจกรรมอย่างสงบ ปิดฉากการต่อสู้ในชีวิตอันยาวนานถึง 76 ปีลง (2540: 184)

อุปลักษณ์การปิดฉากการแสดงข้างต้นเป็นการเปรียบเทียบความตายกับฉากสุดท้ายในตอนจบของละคร ลักษณะดังกล่าวนี้สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า โลกคือละคร มนุษย์เราทุกคนเปรียบดังตัวละครที่ต้องแสดงไปตามบทบาทต่างๆ และเมื่อถึงฉากสุดท้าย ตัวละครทุกคนก็ต้องตาย

ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบแสดงให้เห็นว่าความตายและการปิดฉากการแสดงมีความสัมพันธ์กันทางความหมาย โดยมีการถ่ายทอดความหมายจากวงความหมายของการปิดฉากการแสดงซึ่งเป็นวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายของความตายซึ่งเป็นวงความหมายปลายทาง ดังต่อไปนี้

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง
การปิดฉากการแสดง		ความตาย
ตัวละคร	⇒	มนุษย์
การแสดงละคร		การดำเนินชีวิต
ฉากสุดท้าย		ความตาย

การถ่ายทอดความหมายข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มนุษย์เราเปรียบได้กับตัวละคร ชีวิตที่ดำเนินไปนั้นเปรียบเหมือนการแสดงละคร และความตายเปรียบได้กับฉากสุดท้ายของละคร นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นได้ว่า ผู้ใช้ภาษามิมีโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตว่า ชีวิตคือการแสดง

6.7 อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ ความตายคือการฟ่ายแพ้

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ ความตายคือการฟ่ายแพ้ สะท้อนให้เห็นได้จากการนำรูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการฟ่ายแพ้ เช่น แพ้ ฟ่ายแพ้ ขอมแพ้ มาใช้แทนคำว่าตาย ถ้อยคำอุปลักษณะที่พบ ได้แก่ แพ้ ฟ่ายแพ้ ขอมแพ้ต่อมัจจุราช ดังตัวอย่างข้างล่างนี้

ตัวอย่างที่ 14

แต่หลังจากนั้นอีกไม่นาน หนูใหญ่ก็จำต้องยอมเป็นคนเจ็บ และยอมแพ้ต่อมัจจุราช ในที่สุด (2524: 23)

อุปลักษณะความฟ่ายแพ้ในตัวอย่างข้างต้นนี้สะท้อนความเชื่อทางศาสนาของผู้ใช้ภาษาไทยในเรื่องพระยามัจจุราชหรือเจ้าแห่งความตาย และแสดงให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษาไทยมีความคิดว่าเมื่อมีชีวิตอยู่ก็ต้องต่อสู้กับปัญหามาประการ รวมถึงโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ถ้าต่อสู้แล้วเป็นฝ่ายชนะก็จะมีชีวิตอยู่ต่อไป แต่หากเป็นฝ่ายฟ่ายแพ้ก็ต้องตายไป

ถ้อยคำอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่พบแสดงให้เห็นว่าความตายและความฟ่ายแพ้มีความสัมพันธ์กันทางความหมาย โดยมีการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายของการฟ่ายแพ้ซึ่งเป็นวงความหมายต้นทาง ไปยังวงความหมายของความตายซึ่งเป็นวงความหมายปลายทาง ดังต่อไปนี้

วงความหมายต้นทาง

การฟ่ายแพ้

การต่อสู้

ศัตรู

ผู้แพ้

การฟ่ายแพ้ต่อปัญหาอุปสรรค

และโรคภัยไข้เจ็บ

วงความหมายปลายทาง

ความตาย

การดำเนินชีวิต

ปัญหา อุปสรรค โรคภัยไข้เจ็บ

ผู้ตาย

ความตาย

การถ่ายโยงความหมายข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการดำเนินชีวิตนั้นเปรียบได้กับการต่อสู้ ปัญหา อุปสรรค และ โรคภัยไข้เจ็บต่างๆ เปรียบได้กับศัตรูฝ่ายตรงข้าม ผู้ตายเปรียบได้กับผู้แพ้การต่อสู้ ความตายเปรียบได้กับการฟ่ายแพ้จากการต่อสู้กับปัญหา อุปสรรค และ โรคภัยไข้เจ็บต่างๆ

6.8 อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ ความตายคือความสุข

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ ความตายคือความสุข สะท้อนให้เห็นได้จากการนำรูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับความสุข เช่น เป็นสุข พบกับความสงบสุข มาใช้แทนคำว่าตาย ดังตัวอย่างนี้

ตัวอย่างที่ 15

ทวนหัวของพี เธอเกิดมาสว่าง ไปสว่าง เธอเป็นสุขแล้ว ยังแต่พีผู้อำภัพ สังขารจะแตกดับเมื่อไร พีไม่พรั่นพริ้ง เพราะบัดนี้สติพีตั้งมั่นได้แล้ว พีทราบดีแล้วว่ามิเกิดข้อมมิดับ (2521: 9)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นการเปรียบเทียบความตายกับความสุข ซึ่งอาจเนื่องมาจากว่าผู้ที่ตายแล้วไม่ต้องเผชิญกับเรื่องราวหรือปัญหาต่างๆ อีกทั้งโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ก็ไม่อาจมารุมเร้าได้เหมือนตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ จึงถือได้ว่าเป็นความสุข

ถ้อยคำอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่พบแสดงให้เห็นว่าความตายและความสุขมีความสัมพันธ์กันทางความหมาย โดยมีการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายของความสุขซึ่งเป็นวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายของความตายซึ่งเป็นวงความหมายปลายทางดังต่อไปนี้

วงความหมายต้นทาง

ความสุข

ผู้มีความสุข

ความสุข

วงความหมายปลายทาง

ความตาย

ผู้ตาย

ความตาย

ตายเปรียบได้กับความสุข นอกจากนี่ยังสะท้อนให้เห็นได้ว่าผู้ใช้ภาษามโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตว่า ชีวิตคือความทุกข์

อย่างไรก็ดี มโนทัศน์ความสุขที่นำมาใช้เป็นแบบเปรียบเทียบนี้อาจดูเหมือนว่ามีลักษณะนามธรรม ไม่ต่างจากความตายซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ ซึ่งอาจอธิบายได้ว่า ความสุขเป็นประสบการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ มนุษย์สามารถรับรู้ถึงความรู้สึกดังกล่าวนี้จากสิ่งเร้าที่มากระตุ้นประสาทสัมผัสขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อเปรียบเทียบกับความตายแล้ว มนุษย์คุ้นชินกับประสบการณ์ความสุขมากกว่า แตกต่างจากความตายที่มนุษย์ไม่สามารถสัมผัสประสบการณ์ดังกล่าวได้เลย ด้วยเหตุนี้ จึงมีการนำความสุขที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมมากกว่ามาเปรียบเทียบกับความตาย

นอกจากจะพบข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แต่ละประเภทดังตัวอย่างที่แสดงไว้ข้างต้น ผู้เขียนยังพบว่า มีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์หลายประเภทร่วมกันในข้อความเดียว เช่น

ตัวอย่างที่ 16

พีใหญ่เกิดมาสว่าง และพีใหญ่ก็ไปสว่าง แม้แต่จะหมดลมหายใจอยู่แล้วยังระลึกถึงอาหารของมารดา ไม่มีอาการทรมานทรมาน นอนระลึกถึงพุทโธฯ จนหลับไม่ตื่น (2524: 34)

ตัวอย่างข้างต้นนี้มีการใช้อุปลักษณ์การเดินทางในคำว่า “ไป” และอุปลักษณ์การพักผ่อนในคำว่า “หลับไม่ตื่น”

7. สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายที่ปรากฏในหนังสืออนุสรณ์ฌาปนกิจศพในภาษาไทยพบว่า ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏนั้นสะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตาย 8 ประเภท ได้แก่ ความตายคือการเดินทาง ความตายคือการสิ้นสุดของสิ่งที่ดำเนินอยู่ ความตายคือการพักผ่อน ความตายคือการดับของไฟ/แสงสว่าง ความตายคือการหลุดพ้น ความตายคือการปิดฉากการแสดง ความตายคือการฟ่ายแพ้ และความตายคือความสุข

ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบในการศึกษานี้สามารถสะท้อนมุมมองของผู้ใช้ภาษาไทยที่มีต่อความตาย โดยแบ่งออกเป็นมุมมองในด้านบวกและมุมมองในด้านลบ มุมมองต่อความตายในด้านบวกสะท้อนให้เห็นได้จากอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ความตายคือการพักผ่อน ความตายคือการหลุดพ้น และความตายคือความสุข ส่วนมุมมองต่อความตายในด้านลบสะท้อนให้เห็นได้จากอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ความตายคือการเดินทาง (แม้ว่าจะปรากฏการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ “ไปสวรรค์” “ไปดี” แต่ก็ถือว่าเป็นการปลัดพรากจากกัน) ความตายคือการสิ้นสุดของสิ่งที่ดำเนินอยู่ ความตายคือการดับของไฟ/แสงสว่าง ความตายคือการปิดฉากการแสดง และความตายคือการฟ่ายแพ้

อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายทั้ง 8 ประเภทที่พบนี้มีทั้งอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่พบในงานวิจัยที่ผ่านมา และอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่พบเฉพาะงานวิจัยนี้เท่านั้น โดยอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่พบว่ามีสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาได้แก่ อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ความตายคือการเดินทาง ความตายคือการสิ้นสุดของสิ่งที่ดำเนินอยู่ ความตายคือการพักผ่อน ความตายคือการดับของไฟ/แสงสว่าง ความตายคือการปิดฉากการแสดง ความตายคือการฟ่ายแพ้ และความตายคือความสุข ส่วนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่พบเฉพาะงานวิจัยนี้เท่านั้น ได้แก่ อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ความตายคือการหลุดพ้น การพบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่สอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาเป็นจำนวนมากนี้แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีมโนทัศน์ความตายที่เป็นสากล ส่วนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่พบเฉพาะงานวิจัยนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า อาจเนื่องมาจากความเชื่อทางศาสนาของคนไทย ที่เชื่อว่าการมีชีวิตอยู่เป็นเรื่องของความมีทุกข์ มีเคราะห์กรรมที่พันนาการชีวิตเอาไว้ เมื่อตายจึงถือว่าหลุดพ้นจากพันนาการเหล่านั้น

อุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายที่พบในการศึกษาครั้งนี้สนับสนุนแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับอุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์ในเรื่องของประสบการณ์ของมนุษย์ ซึ่งกล่าวว่าประสบการณ์เป็นพื้นฐานให้เกิดระบบความคิดที่เป็นอุปถัมภ์ ดังจะเห็นได้ว่าวงความหมายด้านทางที่ผู้ใช้ภาษานำมาทำความเข้าใจมโนทัศน์ความตายนั้น ล้วนแต่เป็นประสบการณ์ที่มนุษย์เคยได้พบเจอมาก่อน ด้วยเหตุนี้จึงนำประสบการณ์ดังกล่าวมาทำความเข้าใจและสร้างระบบความคิดจากประสบการณ์เดิมที่มีอยู่เหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเดินทาง การดำเนินอยู่และสิ้นสุดลงของสิ่งต่างๆ การพักผ่อนจากการทำงานหรือกิจกรรมต่างๆ ที่เหนื่อยล้า การดับของไฟหรือแสงสว่าง การหลุดพ้นจากสิ่งพันธนาการ การพาแยกจากการต่อสู้ และความสุข ประสบการณ์ต่างๆ เหล่านี้ล้วนเคยเกิดขึ้นกับมนุษย์ทั้งสิ้น

การศึกษานี้ยังสะท้อนแนวคิดของคนไทยที่มีต่อความเชื่อเรื่องการตายที่เกี่ยวข้องกับศาสนาได้เป็นอย่างดี ทำให้เข้าใจถึงพื้นฐานความคิดของคนไทยในปัจจุบันที่แม้ว่าจะมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและความทันสมัยต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย แต่เราก็มองมีความเชื่อส่วนหนึ่งเป็นแบบลัทธิวิญญาณนิยมหรือนับถือผี ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีมานานตั้งแต่สมัยโบราณก่อนที่จะรับศาสนาพุทธเข้ามา โดยแนวคิดแบบวิญญาณนิยมนี้เชื่อว่า ความตายคือสิ้นสุดของสภาวะทางร่างกาย แต่วิญญาณยังคงอยู่ต่อไปเพื่อเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่สิ้นสุด (ภัทรพร สิริกาญจน, 2546: 7) ดังจะเห็นได้จากการใช้ถ้อยคำอุปถัมภ์เกี่ยวกับการเดินทาง เช่น ไป จากไป กลับไป ซึ่งแสดงถึงการออกเดินทางไปยังอีกที่หนึ่ง รวมถึงการอวยพรให้ผู้ที่ตายไปแล้วให้ไปสถิตอยู่ ณ สวรรค์ ซึ่งสะท้อนความเชื่อในการดำรงอยู่ของวิญญาณหลังจากที่ร่างกายหยุดทำงานไปแล้ว แต่วิญญาณยังคงสถิตอยู่ในที่ต่างๆ นอกจากนี้ อุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายที่พบยังสะท้อนความเชื่อของคนไทยในเรื่องบุญกรรม นรก สวรรค์ และความเชื่อในเรื่องเจ้าแห่งความตายหรือมัจจุราช ดังจะเห็นได้จากการใช้ถ้อยคำอุปถัมภ์ เช่น ลีนบุญ ลีนกรรม ไปสวรรค์ ขอมแพ้อมัจจุราช เป็นต้น

นอกจากนี้ การศึกษาอุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายครั้งนี้ไม่เพียงแต่จะสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยเกี่ยวกับความตายเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตได้อีกด้วย ได้แก่ ชีวิตคือการเดินทาง ชีวิตคือการดำเนินไปของสิ่งต่างๆ ชีวิตคือการตื่นเพื่อทำกิจการงานต่างๆ ชีวิตคือแสงไฟหรือแสงสว่าง ชีวิตคือสิ่งพันธนาการ ชีวิตคือการแสดง ชีวิตคือการต่อสู้ และชีวิตคือความทุกข์

ผู้เขียนขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิผู้พิจารณาบทความนี้ที่กรุณาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงบทความให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

เชิงอรรถ

- ¹ ผู้เขียนใช้วิธีทำเป็นตัวหนาเพื่อแสดงอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ และใช้วิธีขีดเส้นใต้เพื่อแสดงถ้อยคำอุปลักษณะ
- ² ผู้เขียนคัดลอกข้อมูลภาษาตรงกับต้นฉบับ จึงอาจมีการสะกดที่ไม่ถูกต้อง

เอกสารอ้างอิง

- การุญญ์ พนมสุข. (2549). การวิเคราะห์เปรียบเทียบอุปลักษณะในบทอรรถรย์ของวรรณกรรมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิตติมา จารยะพันธุ์. (2539). อุปลักษณะสงครามในข่าวกึกก้องในหนังสือพิมพ์ภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทนา วงษ์ไทย. (2552). อุปลักษณะประสาทสัมผัสในภาษาไทย : การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประสาน ต่างใจ. (2539). มุมมองเรื่องความตายและภาวะใกล้ตาย. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ปราณี กุลละวณิชย์. (2527). ว่าด้วยคำว่า ‘ตาย’ ในภาษาปัจจุบัน. ศาสตร์แห่งภาษา, 4 (กันยายน), 36-41.
- ปิยภรณ์ ออบแพทย. (2552). อุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เปรมกมล สถิตเดชกุญชร. (2551). การศึกษากระบวนการทางความหมายของอุปลักษณะจากอินเทอร์เน็ตในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาบุญมี มาลาวชิโร. (2548). พระพุทธศาสนากับความตาย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้าวิชาการจำกัด.
- ภัทรา งามจิตวงศ์สกุล. (2546). การศึกษาอุปลักษณะความรักจากบทเพลงไทยสากล. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ภัทรพร สิริกาญจน. (2546). หน่วยที่ 1 เกิดกับตาย. ใน เอกสารการสอนชุดวิชา แนวคิดไทย หน่วยที่ 1-6, (หน้า 1-44). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- มรินดา นูรรุ่งโรจน์. (2547). อุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงลูกทุ่งไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ขมลกัทร ภัทรคุปต์. (2554). มโนอุปถัมภ์ความตายที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปถัมภ์ในหนังสือธรรมะ. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*, 27 (ธันวาคม), 108-137.
- รัชนิญา กลิ่นน้ำหอม. (2551). อุปถัมภ์ที่นักการเมืองใช้ตามแนวอรรถศาสตร์ปริชานและวัจนปฏิบัติศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์ จำกัด.
- วรวรรณา เพ็ชรกิจ. (2551). การศึกษาอุปถัมภ์เกี่ยวกับโรคมะเร็งในภาษาไทยตามแนวปริชานศาสตร์และวัจนปฏิบัติศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิลาวัณย์ วิษณุเวทิน. (2550). อุปถัมภ์ในหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุกัญญา รุ่งแจ้ง. (2548). อุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์ของการใช้คำว่า “ใจ” ในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เผ่า. (2554). มโนอุปถัมภ์ชีวิตที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปถัมภ์ในหนังสือแนะนำการดำเนินชีวิต. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*, 27 (ธันวาคม), 177-220.
- อุทุมพร มีเจริญ. (2542). การศึกษาความหมายเปรียบเทียบของคำศัพท์อวัยวะในร่างกายในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุษา พงษ์ชัยวิบูลย์. (2544). การศึกษาอุปถัมภ์เรื่องการเมืองในภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Fernández, E. C. (2006). The language of death: Euphemism and conceptual metaphorization in Victorian obituaries. *SKY Journal of Linguistics*, 19, 101-130.
- Kvalheim, D. (2000). *Conceptual metaphors of time in Thai and English*. Master's Thesis, Chulalongkorn University.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.

- Lakoff, G., & Turner, M. (1989). *More than cool reason: A field guide to poetic metaphor*. Chicago: University of Chicago Press.
- Marín-Arrese, J. I. (1996). To die, to sleep: A contrastive study of metaphors for death and dying in English and Spanish. *Language Sciences*, 18(1-2), 37-52.
- Turner, M. (1987). *Death is the mother of beauty: Mind, metaphor, criticism*. Chicago: University of Chicago Press.
- Ukosakul, M. (1999). *Conceptual metaphors motivating the use of Thai 'Face'*. Master's Thesis, Payap University.